

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-44-3>

УДК 796.5:2(477.82)

РЕСУРСИ РЕЛІГІЙНОГО ТУРИЗМУ ВОЛИНСЬКОЇ ОБЛАСТІ: ПОПУЛЯРИЗАЦІЯ ТА ТУРИСТИЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ

RELIGIOUS TOURISM RESOURCES OF THE VOLYN REGION: PROMOTION AND TOURIST POTENTIAL

Карпюк Аліна Віталіївна

кандидат історичних наук,

Волинський національний університет імені Лесі Українки

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2055-6471>**Трофімук-Кирилова Тетяна Михайлівна**

кандидат історичних наук, доцент,

Волинський національний університет імені Лесі Українки

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2006-555X>**Кирилов Михайло Анатолійович**

старший викладач,

Волинський національний університет імені Лесі Українки

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1676-0229>**Karpiuk Alina, Trofimuk-Kyrylova Tetyana, Kyrylov Mykhailo**
Lesya Ukrainka Volyn National University

У статті проаналізовано використання об'єктів культурної спадщини Волинської області як ресурсів для розвитку релігійного туризму у регіоні. Звернено увагу на окремі релігійні пам'ятки, які найбільше користуються популярністю у туристів та генерують у них враження про історію та культуру волинського краю. Наголошено на важливості духовної та мистецької значимості сакральних об'єктів, що визначається їх видом, статусом, духовним значенням та формує екскурсійно-пізнавальну спрямованість, сприяє міжконфесійному діалогу. Описано основні форми популяризації та використання у туристично-екскурсійній галузі ресурсів релігійного туризму Волинської області. Виокремлено основні об'єкти релігійного туризму регіону, які включені у пішохідні, автомобільні, водні та велосипедні екскурсії або ж туристичні маршрути.

Ключові слова: релігійний туризм, туристичні ресурси, популяризація, туристичний потенціал, сакральна архітектура, екскурсія, туристичний маршрут, Волинська область.

The article analyzes the use of historical and cultural monuments of the Volyn region as resources for the development of religious tourism in the region. Attention is drawn to individual religious objects that are most popular with tourists and form their impressions of the history and culture of the Volyn region. The importance of the spiritual and artistic significance of sacred objects is noted, which is determined by their appearance, status and spiritual significance and forms an excursion-cognitive orientation. The main forms of popularization and use of religious tourism resources of the Volyn region in the tourism and excursion industry are described. The work highlights the main objects of religious tourism in the region, which are included in walking, car, water and bicycle excursions or tourist routes. The article aim is to determine the degree of involvement of tourist resources in the development of religious tourism in the Volyn region and to identify directions for their use and popularization. Achieving the goal involves solving the following tasks: determining the importance of using sacred monuments of various denominations in the tourist infrastructure of the region; analysis of the tourist information centers work of the Volyn region in the field of popularization of religious tourism resources; selection of walking, driving, water and cycling tours and routes that include touristic and sightseeing religious objects; outlining the use of information and communication technologies in the processes of actualizing spiritual heritage. The research methodology of the study was composed by the fundamental scientific methods – analysis, synthesis, and analysis. As a result, the potential of religious tourism in the Volyn region and its promotion was determined. The scientific novelty of the article lies in an attempt to analyze the

trends in the development of religious tourism in the Volyn region and to determine the degree of involvement of tourist and excursion sacred objects in cultural, educational and local history excursions and tourist trips. Conclusions. It was determined that the possibilities of religious tourism resources allow to develop significant tourist potential of the Volyn region. The popularization and inclusion of religious monuments in excursion and tourist routes allows to reveal the spiritual culture of the region and promotes interfaith dialogue.

Keywords: religious tourism, tourist resources, popularization, tourist potential, sacred architecture, excursion, tourist route, Volyn region.

Постановка проблеми. В умовах децентралізації влади однією із провідних галузей економіки окремих регіонів України стає туризм. Його розвиток підвищує інвестиційну привабливість територій, стає вагомим елементом наповнення місцевого бюджету, дозволяє реалізовувати проєктні ініціативи. Використання туристичних та екскурсійних об'єктів надає можливість представити національні чи регіональні особливості краю місцевим жителям, внутрішнім й іноземним туристам, партнерам і потенційним інвесторам.

Останнім часом постійно зростає актуальність релігійного туризму, який поступово перетворюється на важливу складову туристичної індустрії. Сучасні події в Україні підтверджують важливість мови та релігії у формуванні громадянського суспільства, вказують на потребу актуалізації української культурної та духовної спадщини. Адже саме вони – невід'ємна складова у процесах творення спільної ідентичності громадян та її збереження. На території України є значна кількість релігійних туристичних ресурсів, у тому числі і у Волинській області, що сприяє розвитку релігійного туризму в цьому регіоні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Зважаючи на актуальність проблеми, серед публікацій з теми можна виділити кілька умовних груп. Характеристика сакральних пам'яток Волинської області, їх геопросторове розміщення розкрито у наукових роботах І. Добинди [5], П. Кучера й І. Волошина [10] та ін. Ресурси релігійного туризму екскурсійно-пізнавальної спрямованості у Волинській області описано у статті Н. Ковальчук, В. Войтовича, А. Іванової [8]. Використання ресурсного потенціалу Волині для розвитку саме релігійного туризму є об'єктом наукового зацікавлення О. Ільїної, Л. Луговської [6]. Відомості про особливості розвитку релігійно-паломницького туризму, спеціалізацію основних релігійно-паломницьких центрів, головні проблеми та перспективи розвитку паломництва на території досліджуваної області можна віднайти у статтях В. Патійчука і Р. Якубовича [13; 14]. Ще одну групу наукових

праць складають публікації, у яких проаналізовано залучення окремих релігійних об'єктів у туристичну індустрію на локальному рівні, зокрема у Володимирському районі Волинської області це було досліджено З. Карпюк, О. Антипюк, Р. Качаровським [7], а у Луцькій територіальній громаді – Т. Трофімук-Кириловою й А. Карпюк [16].

Формулювання цілей статті. Мета – визначити ступінь залучення туристичних ресурсів до розвитку релігійного туризму у Волинській області та виділити напрями їх використання та популяризації. Реалізація мети передбачає розв'язання наступних завдань: означення важливості використання сакральних пам'яток різних конфесій у туристичній інфраструктурі регіону; аналіз діяльності туристично-інформаційних центрів Волинської області у сфері популяризації ресурсів релігійного туризму; виокремлення пішохідних, автомобільних, водних, велосипедних екскурсій та маршрутів, які включають туристичні та екскурсійні релігійні об'єкти; визначення ролі інформаційно-комунікаційних технологій у процесах актуалізації духовної спадщини.

Виклад основного матеріалу дослідження. Волинська область – мультикультурний та багатоконфесійний регіон, що зумовлено географічним положенням та історичним розвитком. Тому у регіоні розташована велика кількість туристичних та екскурсійних об'єктів релігійного туризму – собори (Троїцький кафедральний собор (XVIII ст., м. Луцьк), Успенський собор (XII ст., м. Володимир), монастирі (Святогірський Успенський монастир (XIV ст., с. Зимне), Свято-Миколаївський монастир (XVIII–XIX ст., с. Жидичин), Миколаївський монастир (XVI ст., с. Мільця), Успенський монастир (XVII ст., с. Низкиничі)), храми (Покровська церква (XV ст., м. Луцьк), Василівська церква (XIII ст., м. Володимир), Георгіївська церква (XIII ст., м. Любомль), Іллінська церква (XVIII ст., м. Камінь-Каширський), Петропавлівська церква (XIX ст., с. Світязь)), костели (Костел Св. Петра і Павла (XVII ст., м. Луцьк), Костел Успіння Пресвятої Богородиці (XVIII ст., м. Ковель), костел Св. Трійці (XV ст., м. Любомль), Троїцький кос-

тел (XVII ст., смт. Олика), костел домініканів (XVIII ст., с. Старий Чорторийськ)), синагоги (Синагога (XVII ст., м. Луцьк), синагога (XIX ст., м. Ковель)), ікони (Хомська Чудотворна ікона Божої матері (XI–XII ст., м. Луцьк), чудотворна ікона Божої Матері «Одигітрія» (XV ст., с. Тростянець) та ін. У м. Луцьку діє єдиний в Україні музейний заклад, у якому зберігається більше 1,5 тис. пам'яток сакрального мистецтва, що представляють самобутню регіональну школу волинського іконопису, – Музей волинської ікони, відділ Волинського краєзнавчого музею. У ньому зберігається Хомська Чудотворна ікона Божої матері, унікальна пам'ятка візантійського мистецтва XI–XII ст.

Багато з вище названих об'єктів релігійного туризму включені у пішохідні, автомобільні, водні та велосипедні екскурсії/туристичні маршрути. Вони користуються популярністю серед туристів та формують у них враження про волинський край, його історію та культуру. В умовах рівності релігій згідно з Конституцією України туристично-екскурсійні маршрути мають включати пам'ятки різних конфесій, що не тільки задовольняє духовні потреби туристів, але й свідчить про формування гармонійних міжконфесійних відносин.

У Стратегії розвитку туризму та курортів на період до 2026 р. серед секторальних складових інтегрованого підходу до формування і реалізації державної політики у сфері туризму та курортів виділяється і релігійний туризм [15]. Про важливість використання у туристичній діяльності сакральних пам'яток наголошується й у наступних документах: Програмі розвитку туризму та рекреації у Волинській області на 2016–2021 рр., Програмі розвитку туризму Волинської області на 2022–2026 рр. та окремих стратегіях розвитку територіальних громад.

На популяризацію і розвиток релігійного туризму у Волинській області спрямована діяльність як самих релігійних громад і духовенства, так і світських організацій. Активно у цьому напрямку працюють туристично-інформаційні центри – установи, в яких туристам та іншим зацікавленим суб'єктам туристичної галузі надають інформацію та консультації про туристичні можливості, послуги і ресурси конкретної місцевості. На Волині функціонує три таких центри – Комунальне підприємство (далі – КП) «Центр туристичної інформації та послуг» м. Луцька [11], Центр туристичної інформації та паломництва «Zhyduchyn Center» [19], КП «Туристично-інформаційний центр Володимирської міської ради» [4].

КП «Центр туристичної інформації та послуг» м. Луцька було створено у 2009 р. з метою сприяння розвитку туризму в обласному центрі Волинської області. Для промоції міста та загалом волинського регіону ця установа широко використовує у своїй діяльності, серед інших видів туристичних ресурсів, також і ресурси релігійного туризму. Зокрема, включаючи їх у оглядові екскурсії м. Луцьком, розробляючи окремі тематичні екскурсії та туристичні маршрути на релігійну тематику. Наприклад: 1) екскурсія про поліконфесійність і сакральну архітектуру м. Луцька – «Від святині до святині»; 2) квест про луцького покровителя Св. Миколая Мирлікійського – «У пошуках луцького Миколая»; 3) екскурсія луцькими підземеллями, значна частина маршруту якої пролягає територією культових споруд (руїни храму Івана Богослова (XII ст.), підземелля Костелу Св. Петра і Павла (XVII ст.), крипта братської церкви (XVII ст.), підземелля колишнього монастиря бернардинів (XVIII ст.) і т. д.) – «Луцьк підземний»; 4) туристичний маршрут «Луцьк – Жидичин – Піддубці – Залісочне – Олика», що включає декілька найцікавіших сакральних локацій Волині: монастир бригідок (XVII ст.), Костел Св. Петра і Павла (XVII ст.) та його підземелля, Троїцький кафедральний собор (XVIII ст.) у м. Луцьку, Свято-Миколаївський монастир (XVIII–XIX ст.) у с. Жидичин, Покровська церква (XVIII ст.) у с. Піддубці, Свято-Стрітенський храм у с. Залісоче (XVIII ст.), Троїцький (XVII ст.) та Петропавлівський (XV–XVII ст.) костели у смт. Олика.

Також КП «Центр туристичної інформації та послуг» м. Луцька популяризує об'єкти релігійного туризму міста на своєму вебсайті, сторінках у соціальних мережах, туристичних буклетах, сувенірах (зображення сакральних споруд є на магнітах, марках, листівках, глиняних виробах тощо) та іншій рекламній продукції.

Умовою успішної діяльності у сфері релігійного туризму є постійне залучення представників духовенства до її реалізації. Показовим прикладом є Свято-Миколаївський монастир у с. Жидичин, за ініціативи якого 25 серпня 2019 р. було офіційно відкрито Центр туристичної інформації та паломництва «ZHUYDYCHYN CENTER», метою якого стала популяризація історичної, духовної спадщини населеного пункту і його релігійного осередку. В установі можна отримати інформацію про с. Жидичин, замовити екскурсію монастирем, селом та його околицями («Святинями

древнього Жидичина») чи паломницький тур по Україні або за кордон, придбати сувенірну продукцію та ін. Центр виконує роль комунікаційної платформи між церковним і світським життям.

В 2021 р. у м. Володимирі для інформування й консультування туристів, промоції і рекламування туристичних ресурсів, створення екскурсій та інших туристичних пропозицій було утворено КП «Туристично-інформаційний центр Володимирської міської ради». Не зважаючи на відносно короткий термін роботи центр вже має вагомий напруження, серед яких: розроблені і проводяться оглядова та тематичні екскурсії м. Володимиром із включенням релігійних пам'яток, функціонує цікавий та добре структурований двомовний вебсайт (<https://volodymyr.travel/ekskursiyi-ta-marshruti/>), сторінки у соціальних мережах «Фейсбук» та «Інстаграм», де серед контенту значний масив складає фото, текстова та графічна інформація, що популяризує сакральну архітектуру м. Володимира. Так, на сайті у вкладці «Варто побачити» серед дванадцяти описів туристичних локацій міста вісім – це релігійні пам'ятки: Василівська церква (XIII ст.), Миколаївська церква (XVIII ст.), Успенський собор (XII ст.), Костел Йоакима і Анни (XVIII ст.), Собор Різдва Христового (XVIII ст.) та ін. Останні три сакральні споруди вже внесені у віртуальний тур Володимиром, який теж розміщено на сайті центру.

Одним із останніх заходів для удосконалення релігійного туризму в регіоні стало підписання 13 квітня 2021 р. меморандуму про співпрацю КП «Центр туристичної інформації та послуг» м. Луцька із Центром туристичної інформації та паломництва «Zhyduchyn Center» та КП «Туристично-інформаційний центр Володимирської міської ради» [16, с. 238].

Поширенню інформації про об'єкти релігійного туризму Волинської області сприяє проведення різноманітних наукових заходів, зокрема конференцій. Наприклад, у 2015 р. у м. Володимир відбулася Всеукраїнська наукова історико-краєзнавча конференція, присвячена 1000-річчю пам'яті київського князя Володимира Великого та 860-й річниці початку будівництва Успенського собору, у 2021 р. – LXX Всеукраїнська наукова історико-краєзнавча конференція «Минуле і сучасне Волині та Полісся. Старовижівщина та її населені пункти в історії України і Волині», присвячена 500-й річниці від першої писемної згадки про село Чевель та 150-й річниці церкви Різдва

Пресвятої Богородиці с. Чевель. У 2021 р. на базі Музею Волинської ікони було проведено уже двадцять восьму Міжнародну наукову конференцію «Волинська ікона: дослідження та реставрація».

Важливе місце у популяризації туристичних ресурсів займає розміщення якісної інформації про відомі об'єкти регіону на цифрових платформах, що дає можливість відвідувачам ознайомитись із туристичним потенціалом території. Зокрема, ефективним інструментом є вебсайти територіальних громад, місцевих музейних установ і їх сторінки/групи у соціальних мережах «Фейсбук», «Інстаграм», месенджерах «Вайбер» і «Телеграм». Так, у підрозділі «Культура та туризм» сайту Ковельської міської ради розміщено інформацію про туристичні маршрути, метою яких є перетворення міста на більш атракційне й цікаве як для корінних мешканців, так і для туристів. Серед них звертаємо увагу на маршрут «Духовними стежками Ковельщини: Ковель-Вербка-Гішин-Доротище-Мильці Ковель». Об'єктами пізнання виступають такі релігійні споруди м. Ковеля – Синагога (XIX ст.), Воскресенська церква (XIX ст.), Костел Успіння Пресвятої Богородиці (XVIII ст.), Михайлівська церква (XX ст.) та ін. Також у рамках цього маршруту турист зможе оглянути Дмитрівську церкву (XVI ст.) в с. Гішин, Успенську церкву (XVIII ст.) у с. Доротище, а кінцевою точкою – Миколаївський монастир (XVI ст., с. Мильця) [9]. У групі Любомльського краєзнавчого музею у соціальній мережі «Фейсбук» повідомляється, що популяризація пам'яток Волинського Побужжя проходить у рамках туристичного маршруту «7 нових чудес Волині + Шацькі озера». Серед релігійних туристичних ресурсів цього маршруту є Георгіївська церква (XIII ст.), церква Різдва Богородиці (XIX ст.), римо-католицький костел Св. Трійці (XV ст.) у м. Любомлі [12]. На останньому у 2022 р. були проведені розвідкові археологічні дослідження, результати яких сприятимуть розробці нових екскурсійних і туристичних програм.

Використання засобів інформаційно-комунікаційних технологій дозволяє розробляти віртуальні екскурсії. Для деяких сакральних пам'яток Волинської області створені 3D-тури. Турист може оглянути зовнішній вигляд чи внутрішнє оздоблення таких релігійних об'єктів – Успенського собору (XII ст.), Костелу Йоакима і Анни (XVIII ст.), Собору Різдва Христового (XVIII ст.) у м. Володимирі, Троїцького костелу (XVII ст.) у смт. Олика [3]. Оцифровані об'єкти

демонструють актуалізацію і розвиток потенціалу культурної спадщини та привертають увагу громадськості. Доповнена реальність дозволяє туристу обрати локації для майбутньої подорожі та полегшити орієнтацію під час безпосереднього їх відвідування.

Окремі туристичні маршрути Волиню із включенням сакральних об'єктів були розроблені у рамках проєкту «Волинь унікальна». Маршрут 1. «Луцьк – Музей В. Липинського – Стародавній Володимир – екопарк «Аміла» включає Святогірський Успенський монастир (XIV ст., с. Зимне); маршрут 2. «Луцьк – Воронів – Олика – санаторій «Пролісок» – Троїцький (XVII ст.) і Петропавлівський (XV ст.–XVII ст.) костели у смт. Олика; маршрут 3. «Луцьк – Колодяжне – Ковель» – Свято-Миколаївський монастир (XVIII ст., с. Жидичин) та Костел Св. Анни (XVIII ст., м. Ковель); маршрут 4. «Луцьк – Маневичі – Сваловичі» – Преображенський костел (XX ст., смт. Маневичі), келії монастиря піарів (XVII ст., смт. Любешів) [3].

Окремі об'єкти релігійно-паломницького туризму включені до веломаршрутів Волинською областю, розроблених Волинським обласним центром національно-патріотичного виховання, туризму і краєзнавства учнівської молоді Волинської обласної ради. Наприклад, у веломаршруті «Долиною річки Серна» – це храми Луцького р-ну: церква Св. Луки (XVIII ст., с. Усичі), Успенська церква (XVIII ст., с. Шепель), Церква Казанської Богоматері (XIX ст., с. Озденіж), а у веломаршруті «Від озера Святого до озера Лука» – храми Ковельського р-ну: церква Різдва Пресвятої Богородиці (XIX ст., с. Чевель), Покровська церква (XX ст., с. Дубечне). Водний маршрут «Тихоплинна Турія» рекомендує для огляду релігійні споруди Ковельського р-ну – дерев'яну Свято-Дмитрівську церкву в с. Гішин (XVI ст.), Скит Різдва святого Іоанна Предтечі на острові неподалік с. Вербка, а піший маршрут «Озерами Маневиччини-1» – Церкву Різдва Богородиці (XVIII ст.) та її дзвіницю (XVIII ст.) у с. Троянівка, Михайлівську церкву (XVII–XIX ст.) у с. Градиськ Камінь-Каширського р-ну [18].

Деякі релігійні пам'ятки волинського регіону входять до туристичних маршрутів природними парками. Так, веломаршрут «Записочне – Незабудка» Шацького національного природного парку включає до огляду Варварівську церкву (XVIII ст., с. Острів'я) [1]. Об'єктами туристичного споглядання веломаршрутів «Довкола Цуманської Пущі» та «Олика – володіння князів Радзивілів» Ківер-

цівського національного природного парку «Цуманська пуща» є пам'ятки смт. Олики – Троїцький (XVII ст.) та Петропавлівський (XV–XVII ст.) костели. А під час веломаршруту «Старі шляхи Ківерцівщини» туристи знайомляться з комплексом Свято-Миколаївського монастиря (XVIII ст.) у с. Жидичин [17].

В умовах карантинних обмежень під час пандемії COVID-19 з метою популяризації місцевого туризму від травня 2021 р. почав діяти проєкт «Волинська експедиція», започаткований інформаційним агенством «Район.in.ua» спільно з туристичним агенством «Патріот». У його межах туристи знайомляться з культурною та духовною спадщиною Волині, зокрема і з наступними ресурсами релігійного туризму – Троїцьким костелом (XVIII ст.) та Свято-Троїцьким собором (XX ст.) у м. Берестечку, Костелом пресвятої Трійці і св. Йоанна Хрестителя (XVIII ст.) у смт. Торчин, Церквою Різдва Богородиці (XVIII ст.) у с. Новий Загорів, Успенською церквою (XIX ст.) та римокатолицьким костелом (XX ст.) у с. Сокіл та ін. [2].

Висновки. Таким чином, у сферу релігійного туризму Волинської області включена значна кількість сакральних пам'яток різних конфесій, що дозволяє розвивати туристичний потенціал цього регіону. Вони стають елементом туристичної атрактивності конкретної території, улюбленими локаціями для культурного, пізнавального, естетичного, духовного збагачення. Актуалізація й використання їхнього потенціалу дозволяє активізувати та покращити туристичний і соціально-економічний розвиток окремих населених пунктів, територіальних громад та Волинської області загалом.

Популяризація ресурсів релігійного туризму відбувається наступним чином: через діяльність туристично-інформаційних центрів області; шляхом поширення туристичної інформації на вебсайтах/сторінках/групах у соціальних мережах і месенджерах територіальних громад, закладів освіти, науки й культури; проведення наукових заходів тощо. Включення ресурсів релігійного туризму до пішохідних, автомобільних, водних, велосипедних та інших екскурсій/подорожей дозволяє розкрити й популяризувати культурну спадщину Волинської області, сприяє міжконфесійному діалогу. Перспективним напрямом розвитку туристичного потенціалу регіону залишається включення до маршрутів мало-відомих релігійних об'єктів, розробка нових та удосконалення існуючих туристичних екскурсій/маршрутів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Веломаршрут «Запісочне–Незабудка»: вебсайт Шацького національного природного парку. URL: <http://shpark.com.ua/route/do-naystarishoho-dereva>.
2. Волинська експедиція: група у мережі «Фейсбук» сторінки «Район. Історія». URL: <https://www.facebook.com/groups/2671029273167992>.
3. Волинь унікальна. URL: <https://tourism.volyn.ua/tours3d>.
4. Володимир – місто твоєї історії: офіційний туристичний сайт міста. URL: <https://volodymyr.travel/?fbclid=IwAR2f-tdmjDI8ybhc5h5HA92XRTt1-mt7iW6VrCSsZ9TlCT8uqRtYq8-mx4>.
5. Добинда І. Характеристика сакральних пам'яток Волинської області та їхнє територіальне поширення. *Геополітика і екогеодинаміка регіонів*: научий журнал. Сімферополь, 2014. Т. 10. Вип. 2. С. 515–519.
6. Ільїна О., Луговська Л. Релігійно-паломницькі об'єкти Волинської області та перспективи їх використання в туристичній діяльності. *Суспільно-географічні чинники розвитку регіонів*. Луцьк, 2017. С. 163–165.
7. Карпюк З. К., Антипюк О. В., Качаровський Р. Є. Володимир-Волинський район Волинської області: туристично-рекреаційні ресурси прикордоння. *Вісник Київського національного університету імені Т. Г. Шевченка. Серія Географія*. Київ, 2020. № 1/2(76/77). С. 69–77. DOI: <http://doi.org/10.17721/1728-2721.2020.76-77.10>.
8. Ковальчук Н., Войтович В., Іванова А. Ресурси релігійного туризму екскурсійно-пізнавальної спрямованості у Волинській області. *Проблеми активізації рекреаційно-оздоровчої діяльності населення*: матеріали Х Всеукр. наук.-практ. конф. (Львів, 12–13 трав. 2016 р.). Львів, 2016. С. 40–44.
9. Ковельська міська рада: офіційний вебсайт. URL: <https://kowelrada.gov.ua/kultura-ta-turyzm>.
10. Кучер П., Волошин І. Геопросторове поширення та характеристика сакральних споруд Волинської області. *Рекреаційна географія і туризм. Наукові записки*. 2016. № 1. С. 120–126.
11. Луцьк. Приемне відкриття. URL: <https://www.visitlutsk.com>.
12. Любомльський краєзнавчий музей: група у мережі «Фейсбук». URL: <https://www.facebook.com/groups/395501504207720/permalink/697700960654438>.
13. Патійчук В. О., Якубович Р. П. Проблеми розвитку православного паломництва на теренах Волинської області. *Актуальні проблеми країнознавчої науки*: матеріали IV Міжн. наук.-практ. інтернет-конференції (Луцьк, 15–16 листопада 2016 р.). Луцьк: Вежа-Друк, 2016. С. 127–134.
14. Патійчук В. Особливості розвитку релігійно-паломницького туризму у Волинській області. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Серія: Географічні науки*. 2016. № 14 (339). С. 72–79.
15. Стратегія розвитку туризму та курортів на період до 2026 р.: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 16 березня 2017 р. № 168-р // База даних «Законодавство України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/168-2017-%D1%80#Text>.
16. Трофімук-Кирилова Т., Карпюк А. Популяризація туристичних та екскурсійних об'єктів релігійного туризму у Луцькій територіальній громаді. *Міжрелігійний діалог та його вплив на суспільство, політику, бізнес, культуру*: зб. матеріалів Міжнар. наук. конф. (Тернопіль, 13 жовтня 2021 р.) / під заг.ред.: О. Є. Гомотюк. Тернопіль: ФОП Осадца Ю. В., 2021. С. 234–239.
17. Туристичні маршрути по Цуманській пуці: вебсайт Ківерцівського національного природного парку «Цуманська пуца». URL: <https://knpp.com.ua/article/routes>.
18. Туристичні маршрути та екскурсії. URL: <https://cnpvtk.volyn.ua/index.php/napryamki/turizm/pokhodi/interaktivni-pokhodi>.
19. Центр туристичної інформації та паломництва «ZHYDYCHYN CENTER / ЖИДИЧИН ЦЕНТР». URL: <https://zhydychyn-center.business.site>.

REFERENCES:

1. Velomarshrut «Zapisochne–Nezabudka» [The Bicycle route «Zapisochne-Nezabudka»]. Available at: <http://shpark.com.ua/route/do-naystarishoho-dereva>. (in Ukrainian)
2. Volynska ekspedytsiia [The Volyn expedition]. Available at: <https://www.facebook.com/groups/2671029273167992>. (in Ukrainian)
3. Volyn unikalna [Volyn is unique]. Available at: <https://tourism.volyn.ua/tours3d>. (in Ukrainian)
4. Volodymyr – misto tvoiei istorii: ofitsiyni turystychnyi sait mista. [Volodymyr – city of your history: official tourist site of the city]. Available at: <https://volodymyr.travel/?fbclid=IwAR2f-tdmjDI8ybhc5h5HA92XRTt1-mt7iW6VrCSsZ9TlCT8uqRtYq8-mx4>. (in Ukrainian)

5. Dobynda, I. (2014). Kharakterystyka sakralnykh pam'yatok Volynskoi oblasti ta yikhnie terytorialne poshyrennia [Description sacral monuments Volyn region and their territorial distribution]. *Geopolitika i ekogeodinamika regionov: nauchyj zhurnal*. Simferopol. T. 10. Vol. 2, pp. 515–519. (in Ukrainian)
6. Iliina, O., & Luhovska, L. (2017). Relihiino-palomnytski objekty Volynskoi oblasti ta perspektyvy yikh vykozystannia v turystychnii diialnosti [Religious and Pilgrimage Objects of Volyn Region and the Perspectives of their Usage in Tourism Activities]. *Suspilno-heohrafichni chynnyky rozvytku rehioniv*. Lutsk, pp. 163–165. (in Ukrainian)
7. Karpiuk, Z. K., Antypiuk, O. V., & Kacharovskiy, R. Ye. (2020). Volodymyr-Volynskiy raion Volynskoi oblasti: turystychno-rekreatsiini resursy prykordonnia [Volodymyr-Volynskiy district of Volyn oblast: tourist and recreational resources of the borderarea]. *Visnyk Kyivskoho natsionalnogo universytetu imeni T.H. Shevchenka. Serii Heohrafiia*. Kyiv, vol. 1/2 (76/77), pp. 69–77. DOI: <http://doi.org/10.17721/1728-2721.2020.76-77.10>. (in Ukrainian)
8. Kovalchuk, N., Voitovych, V., & Ivanova, A. (2016) Resursy relihiinoho turyzmu ekskursiino-piznavalnoi spriamovanosti u Volynskii oblasti [Resources of religious tourism of excursion and educational orientation in the Volyn region]. *Problemy aktyvizatsii rekreatsiino-ozdorovchoi diialnosti naseleння: materialy X Vseukrainskoi nauko-vo-praktychnoi konferentsii (Lviv, 12–13 trav. 2016)*, Lviv, pp. 40–44. (in Ukrainian)
9. Kovel'ska miska rada: ofitsiyni vebсайт [Kovel City Council: official tourist site of the city]. Available at: <https://kowelrada.gov.ua/kultura-ta-turyzm/> (in Ukrainian)
10. Kucher, P., & Voloshyn, I. (2016). Heoprostorove poshyrennia ta kharakterystyka sakralnykh sporud Volyn'skoi oblasti [Geospatial distribution and characteristics of sacred buildings in Volyn Region]. *Rekreatsiina heohrafiia i turizm. Naukovi zapysky*, vol. 1, pp. 120–126. (in Ukrainian)
11. Lutsk. Pryiemne vidkryttia [Lutsk. Pleasant discovery]. Available at: <https://www.visitlutsk.com> (in Ukrainian)
12. Liuboml'skyi kraieznavchyi muzei [Lyuboml Museum of Local Lore]. Available at: <https://www.facebook.com/groups/395501504207720/permalink/697700960654438>. (in Ukrainian)
13. Patiichuk, V. O., & Yakubovych, R. P. (2016). Problemy rozvytku pravoslavnoho palomnytstva na tere-nakh Volynskoi oblasti [The Problems of the Development of the Orthodox Pilgrimage in Volyn Region]. *Aktualni problemy krainoznavchoi nauky: materialy IV Mizhnarodnoi nauko-vo-praktychnoi internet-konferentsii (Lutsk, 15–16 lystopada 2016)*. Lutsk: Vezha-Druk, pp. 127–134. (in Ukrainian)
14. Patiichuk, V. (2016). Osoblyvosti rozvytku relihiino-palomnytskoho turyzmu u Volynskii oblasti [Features of Religious and Pilgrimage Tourism in Volyn Region]. *Naukovi visnyk Skhidnoievropeiskoho natsionalnogo univer-sytetu imeni Lesi Ukrainky. Serii: Heohrafichni nauky*, vol. 14(339), pp. 72–79. (in Ukrainian)
15. Stratehiia rozvytku turyzmu ta kurortiv na period do 2026 [Strategy for the development of tourism and resorts for the period up to 2026]: Rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 16 bereznia 2017 r. № 168-r // Baza danykh «Zakonodavstvo Ukrainy». Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/168-2017-%D1%80#-Text>. (in Ukrainian)
16. Trofimuk-Kyrylova, T., & Karpiuk, A. (2021). Populiaryzatsiia turystychnykh ta ekskursiinykh ob'ektiv reli-hiinoho turyzmu u Lutskii terytorialnii hromadi [Popularization of tourist and excursion objects of religious tourism in the Lutsk Territorial Community]. *Mizhrelihiyni dialoh ta yoho vplyv na suspilstvo, polityku, biznes, kulturu: zb. materialiv Mizhnarodnoi nauko-vo konferentsii (Ternopil, 13 zhovtnia 2021) / pid zah.red.: O. Ye. Homotiuk*. Ternopil: FOP Osadtsa Yu. V., pp. 234–239. (in Ukrainian)
17. Turystychni marshruty po Tsumanskii pushchi [Tourist routes along the Tsumanska Pushcha]. Available at: <https://knpp.com.ua/article/routes>. (in Ukrainian)
18. Turystychni marshruty ta ekskursii [Tourist routes and excursions]. Available at: <https://cnpvtk.volyn.ua/index.php/napryamki/turizm/pokhodi/interaktivni-pokhodi>. (in Ukrainian)
19. Tsentur turystychnoi informatsii ta palomnytstva «ZHYDYCHYN CENTER» [Tourist Information and Pilgrim-age Center «ZHYDYCHYN CENTER»]. Available at: <https://zhydychyn-center.business.site>. (in Ukrainian)